सुप्तस्य वै प्रमत्तस्य पदे सर्पो न दृश्यते।
दृष्टरूपाण्यजानन् वै कथं वैद्यश्चिकित्सति ॥
चतुर्व्विधा रहः प्रोक्ताः पन्नगास्तु महात्मना।
दर्व्वीकरा मण्डलिनो राजिला व्यन्तरास्तथा ॥
दर्व्वीकरा वातविषा मण्डलाः पैत्तिकाः स्मृताः।
श्लेष्मला राजिला ज्ञेया व्यन्तराः सान्निपातिकाः
रक्तं परीक्षयेद्गाढं सर्पाणान्तु पृथक् पृथक्।
कृष्णं दर्व्वीकराणान्तु जायते वातमुल्वणम् ॥
रक्तं घनञ्च बहुशः शोणितं मण्डलीकृते।
पिच्छिलं राजिले स्वल्पं तद्वद्व्यन्तरके तथा॥*॥
ज्ञेयाः सर्पास्तु चत्वारः पञ्चमो नोपलभ्यते।
ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रश्चैव चतुर्थकः ॥
ब्राह्मणे मधुरं दद्यात् तिक्तं दद्यात्तथोत्तरे।
वैश्ये कर्षफलं ददात् शूद्रे त्रिफलमेव वा ॥
ब्राह्मणेन तु दष्टस्य दाहो गात्रेषु जायते।
मूर्च्छा च प्रबला स्याद्वै न ज्ञानमभिजायते ॥
श्यामवर्णं मुखञ्च स्यान्मनस्तम्भश्च जायते।
तस्य कुर्य्यात् प्रतीकारं येन सम्पद्यते सुखम् ॥
अश्वगन्धामपामार्गं सिन्दुवारं सुरालयम्।
एतत् सर्पिःसमायुक्तं पानं नस्यञ्च दापयेत्।
एतेनैवोपचारेण सुखी भवति मानवः ॥*॥
क्षत्रियेण तु दष्टस्य कम्पो गात्रेषु जायते।
मूर्च्छा मोहस्तथा स्याद्वै न ज्ञानमभिजायते॥
जायते वेदना तस्य ऊर्द्ध्वञ्चैव निरीक्षते।
तस्य कुर्य्यात् प्रतीकारं येन सम्पद्यते सुखम् ॥
अर्कमूलमपामार्गं प्रियङ्गुमथ वारुणीम्।
एतत् सर्पिःसमायुक्तं पानं तस्य प्रदापयेत्।
एतेनैवोपचारेण सुखी भवति मानवः ॥*॥
वैश्येनापि हि दष्टस्य शृणु रूपाणि यानि तु।
श्लेष्मप्रकोपो लाला च नवोद्वहति वेदना ॥
मूर्च्छा च प्रबला यस्य आत्मानं नाभिनन्दति।
तस्य कुर्य्यात् प्रतीकारं येन सम्पद्यते सुखम् ॥
अश्वगन्धां सगोमूत्रां गृहधूमं सगुग्गुलुम्।
शिरीषार्कपलाशञ्च श्वेतां च गिरिकर्णिकाम् ॥
गोमूत्रेण समायुक्तं पानं नस्यञ्च दापयेत्।
एष वैश्येन दष्टानामगदः परिकीर्त्तितः ॥*॥
शूद्रेणापि हि दष्टस्य शृणु तत्त्वेन गोतम।
कुप्यते वेपते चैव ज्वरः शीतञ्च जायते ॥
अङ्गानि चुलुचुलायन्ते शूद्रदष्टस्य लक्षणम्।
तस्यागदं प्रवक्ष्यामि येन सम्पद्यते सुखम् ॥
पद्मञ्च लोध्रकञ्चैव क्षौद्रं पद्मस्य केशरम्।
मधु मधुकसारञ्च श्वेता च गिरिकर्णिका ॥
एतानि समभागानि पेषयेत् शीतवारिणा।
पानं लेपाञ्जनं नस्यं सुखी भवति मानवः ॥*॥
पूर्व्वाह्णे चरते विप्रो मध्याह्ने क्षत्रियश्चरेत्।
अपराह्णे चरेद्वैश्यः शूद्रः सन्ध्याचरो भवेत् ॥
आहारश्चात्र पुष्पाणि ब्राह्मणानां विदुर्बुधाः।
मूषिकाः क्षत्रियाणाञ्च आहारो द्विजसत्तम ॥
वैश्या मण्डूकभक्ष्याश्च शूद्राः सर्व्वाशिनस्तथा ॥
अपतो दशते विप्रः क्षत्रियो दक्षिणेन तु।
वामपार्श्वे सदा वैश्यः पश्चाद्वै शूद्र आदशेत् ॥
मदकाले तु संप्राप्ते पीड्यमाना महाविषाः।
अवेलायां दशन्ते वै मैथुनार्त्ता भुजङ्गमाः ॥*॥
पुष्पगन्धाः स्मृता विप्राः क्षत्रियाश्चन्दनावहाः।
वैश्याश्च घृतगन्धा वै शूद्राः कूर्म्मस्य गन्धिनः ॥*
वासं तेषां प्रवक्ष्यामि यथावदनुपूर्व्वशः।
नदीकूपतड़ागेषु गिरिप्रस्रवणेषु च ॥
आरामेषु पवित्रेषु शुचिष्वायतनेषु च ॥
वसन्ति ब्राह्मणाः सर्पाः ग्रामद्वारे चतुष्पथे ॥
क्षत्रियो वसते नित्यं तोरणेषु पुरेषु च।
गोशालास्वश्वशालासु पलालेषु तटेषु च ॥
गोष्ठेषु पथि वृक्षेषु विप्र वैश्या वसन्ति च।
अविविक्तेषु स्थानेषु निर्झरेषु वनेषु च।
शून्यागारे श्मशाने च शूद्रा विप्र वसन्ति च ॥
श्वेताश्च कपिलाश्चैव ये सर्पास्त्वनलप्रभाः।
सात्त्विका मनस्विनो विप्र ब्राह्मणास्ते बुधैः स्मृताः ॥
रक्तवर्णसुवर्णाभप्रवालमणिसन्निभाः।
सूर्य्यप्रभास्तथा विप्र क्षत्रियास्ते भुजङ्गमाः ॥
नानाविचित्रराजीभिरतसीवर्णसन्निभा।
बाणपुष्पसुवर्णाभा वैश्यास्ते च भुजङ्गमाः ॥
काकोदरनिभाः केचित् ये च अञ्जनसन्निभाः।
काकवर्णा धूम्रवर्णास्ते शूद्राः परिकीर्त्तिताः ॥*
यस्य सर्पेण दष्टस्य दंशमङ्गुलमन्तरम्।
बालदष्टं विजानीयात् कश्यपस्य वचो यथा ॥
यस्य सर्पेण दष्टस्य दंशं द्व्यङ्गुलमन्तरम्।
यौवनस्थेन दष्टस्य एतद्भवति लक्षणम् ॥
यस्य सर्पेण दष्टस्य सार्द्धद्व्यङ्गुलमन्तरम्।
वृद्धदष्टं विजानीयात् कश्यपस्य वचो यथा॥*॥
अनन्तः प्रेक्षते पूर्व्वे वामपार्श्वे तु वासुकिः।
तक्षको दक्षिणे पार्श्वे कर्क्कोटः पृष्ठतस्तथा ॥
बलेन भ्रमते पद्मो महापद्मो निमज्जति।
विमर्ज्जंस्तिष्ठते चैव शङ्खपालो मुहुर्म्मुहुः ॥
सर्व्वेषां कुरुते रूपं कुलिकः पन्नगोत्तमः।
अनन्तस्य दिशा पूर्व्वा वासुकेस्तु हुताशनः ॥
दक्षिणा तक्षकस्योक्ता कर्क्कोटस्य तु नैर्ऋती।
पश्चिमा पद्मनाभस्य महापद्मस्य वायुजा ॥
उत्तरा शङ्खपालस्य वैशानी कुलिकस्य तु।
अनन्तस्य भवेत् पद्मं वासुकेः स्यात्तथोत्पलम् ॥
स्वस्तिकं तक्षकस्योक्तं कर्क्कोटस्य त्रिरेखकम्।
पद्मस्य तु भवेत् पद्मं शूलमश्वतरस्य तु ॥
शङ्खजातिर्भवेच्छत्रं कुलिकस्यार्द्धचन्द्रकम्।
अनन्तः कुलिको विप्रः क्षत्रियौ शङ्खवासुकी ॥
महापद्मस्तक्षकश्च वैश्यो विप्र प्रकीर्त्तितः।
पद्मकर्क्कोटकौ शूद्रौ सदा ज्ञेयौ मनीषिभिः ॥
अनन्तकुलिकौ शुक्लौ वर्णतो ब्रह्मसम्भवौ।
वासुकिः शङ्खपालश्च रक्तौ ह्यग्निसमुद्भवौ ॥
तक्षकश्च महापद्म इन्द्रात् पीतौ बभूवतुः।
पद्मकर्क्कोटकौ विप सर्पौ कृष्णौ बभूवतुः ॥*॥
हयं यानं वृषं छत्रं राजानमथ पावकम्।
धरणीमुत्पाद्य घृतानेतान् सिद्धिकरान् विदुः ॥
पूर्णकुम्भः पताका च काञ्चनं मणयस्तथा।
शरसो मालिका कम्बूजीवञ्जीवेति सुव्रता ॥
एतेषां दर्शनं श्रेष्ठं कन्या च प्रातिसूतिका।
चतुःषष्टिः समाख्याता भोगिनो मत्तपन्नगाः ॥
अदृश्यास्तेषु षड्विंशा अष्टत्रिंशा महीधराः।
विंशास्तु कुलिताः प्रोक्ता सप्त मण्डलिनस्तथा।
राजीवास्तु दश प्रोक्ता दक्षाः षोड़श पञ्च च ॥
इन्दुभो दुन्दुभिश्चैव चैड़भः श्रेष्ठवाहनः ॥
नागपुष्पसुवर्णाख्या निर्व्विषा ये च पन्नगाः।
एवमेवन्तु सर्पाणां शतद्विनवति स्मृतम् ॥
वराहकर्णं गजपिप्पलिञ्च
गान्धारिका पिप्पलदेवदारु।
मधूकसारं सह सिन्धुवारं
हिङ्गुञ्च पिष्ट्वा गुड़िका च कार्य्या ॥*॥

सुमन्तुरुवाच।

इत्युक्तवान् पुरा वीर गौतमस्य प्रजापतिः।
लक्षणं सर्व्वनागानां रूपवर्णविषैस्तथा ॥
तस्मात् संपूजयेन्नागान् सदा भक्त्या समन्वितः
विशेषतस्तु पञ्चम्यां पयसा पायसेन च ॥
श्रावणे मासि पञ्चम्यां शुक्लपक्षे नराधिप।
द्वारस्योभयतो लेखा गोमयेन विषोल्वणाः ॥
पूजयेद्विधिवद्वीर दधिदूर्व्वाक्षतैः कुशैः।
गन्धपुष्पोपहारैश्च ब्राह्मणानाञ्च तर्पणैः ॥
ये त्वस्यां पूजयन्तीह नागान् भक्तिपुरःसराः।
न तेषां सर्पतो वीर भयं भवति कर्हिचित् ॥"
इति भविष्ये पञ्चमीकल्पे ॥*॥

सुमन्तुरुवाच।

"तथा भाद्रपदे मासि पञ्चम्यां श्रद्धयान्वितः।
तथालिख्य नरो नागान् कृष्णवर्णादिवर्णकैः ॥
पूजयेद्गन्धपुष्पैश्च सर्पिःपायसगुग्गुलैः।
तस्य तुष्टिं समायान्ति पन्नगास्तक्षकादयः ॥
आसप्तमात् कुलात्तस्य न भयं नागतो भवेत्।
तस्मात् सर्व्वप्रयत्नेन नागान् वै पूजयेद्बुधः ॥"
इति भविष्ये पञ्चमीकल्पे ॥*॥

सुमन्तुरुवाच।

"तथा चाश्वयुजे मासि पञ्चम्यां कुरुनन्दन।
कृत्वा कुशमयान्नागान् इन्द्रान्या सह पूजयेत् ॥
घृतोदकाभ्यां पयसा स्नापयित्वा विशाम्पते।
गोधूमैः पयसा स्विन्नैर्भक्ष्यैश्च विविधैस्तथा ॥
यस्त्वस्यां विधिवन्नागान् शुचिर्भक्त्या समन्वितः
पूजयेत् कुरुशार्दूल तस्य शेषादयो नृप ॥
नागाः प्रीता भवन्तीह शान्तिमाप्नोति मानवः
सुशान्तिलोकमासाद्य मोदते शाश्वतीः समाः ॥
इत्येतत् कथितं विप्र पञ्चमीकल्पमुत्तमम्।
पन्नगान्मुच्यते मन्त्रं सर्व्वसर्पनिषेधकम् ॥"
ॐ कुरु कुले नः फट् स्वाहा। इति भविष्यपुराणे शतसाहस्र्यां संहितायां पञ्चमीकल्पे ॥*
अन्यच्च।

सूत उवाच।

"प्राणेश्वरं गारुड़ञ्च शिवोक्तं प्रवदाम्यहम्।
स्थानान्यादौ प्रवक्ष्यामि नद्यां दष्टो न जीवति
चितावल्मीकशैलादौ कूपे च विवरे तरोः।
दंशे रेखात्रयं यस्य प्राच्छन्नं स न जीवति ॥
षष्ठ्याञ्च कर्क्कटे मेषे मूलाश्लेषामघादिषु।
कक्षाश्रोणिगले सन्धौ शङ्खकर्णोदरादिषु ॥